

skisserat är ett scenario utan personer måste säga mycket mer om varför en dylik situation skulle utesluta existensen av personer. I Westerhoffs kapitel om personer förekommer mycket lite som skulle kunna hjälpa oss i denna diskussion.

I det föregående har jag fokuserat på några av de sätt på vilka jag tycker att Westerhoffs bok är mindre tillfredsställande. Diskussionen har följaktligen blivit huvudsakligen kritisk – något som bör ses åtminstone delvis mot bakgrund av att recensenten knappast tillhör den primära målgruppen för en introduktionsbok av detta slag. Det kan därför vara värt att påpeka att jag tror att *Kort om verkligheten* nog skulle kunna fylla en funktion för att locka någon läsare utanför filosofin att börja fundera kring de svåra och intressanta frågor som boken snuddar vid. Dessutom innehåller boken, som jag tidigare nämnt, en hel del stoff som är intressant för sin egen skull, även om Westerhoff enligt min mening inte därutöver behandlar det på ett för filosofin optimalt intressant sätt. Sammanfattningsvis måste dock omdömet bli att bara den första delen av baksidestextens löfte att boken ”ifrågasätter vår vanemässiga världsbild och reder ut de riktigt svåra begreppen” är ordentligt uppfyllt.⁴

HENRIK RYDÉN

⁴Jag vill tacka Jens Johansson för användbara kommentarer på ett tidigare utkast av denna text.

Miljöetik: En introduktion

Håkan Salwén

Bokförlaget Thales, 2013. 173 s. ISBN 978-91-7235-094-6

Miljöetiken är en ung, men högst aktuell gren av etiken. Nyligen har det också släppts en introduktionsbok på svenska i ämnet av filosofie doktorn Håkan Salwén.

Det uttalade syftet med boken är att ”presentera, systematisera och diskutera” några förslag på hur miljöproblem kan lösas för ”både en intresserad allmänhet och dem som inom ramen för utbildningen läser kurser med miljöetiskt innehåll”.

Tidigt i boken förklarar Salwén etikens roll i miljöproblematiken. Han konstaterar att naturvetenskapliga och ekonomiska överväganden kan lösa mycket, men att dessa inte kan tala om för oss vad vi bör göra – vilket är etikens område. Detta är en referens till *Humes lag* (som Salwéns doktorsavhandling från 2003 handlar om) som säger att inga moraliska slutsatser följer från en uppsättning icke-moraliska premisser.

Salwén ägnar sedan ett flertal kapitel till att utvärdera olika normativa teoriers rimlighet och vilka implikationer de har för frågor relaterade till miljöetik. I diskussionen inkluderas allmänna teorier såsom utilitarismen och rättighetsetiken samt mer miljönischade system som landetiken och djupekologin. Salwén för fram teoriernas centrala innehåll på ett lättförståeligt och intressant sätt för att sedan komma med grundläggande invändningar. Mycket av detta görs i frågeform, vilket provocerar läsaren till att tänka själv – något som stämmer väl överens med bokens utbildningssyfte.

Ett av bokens mest intressanta kapitel berör huruvida omärkbara skillnader i välbefinnande har moralisk relevans, vilket Salwén verkar mena att de har. Detta illustreras med ett tankeexperiment (ursprungligen utformat av Derek Parfit) där 1000 människor lider av törst och 1000 välgörare kan ge dem vatten. 100 av välgörarna har gett sitt vatten till de törstande som delar på vattnet, situationen kallas U₁₀₀. Om ytterligare en välgörare hade gett sitt vatten (situationen U₁₀₁) hade de törstande inte märkt någon skillnad i välbefinnande – U₁₀₀ är alltså minst lika bra som U₁₀₁. På samma sätt är U₁₀₁ minst lika bra som U₁₀₂ när det gäller välbefinnande. Förutsatt att relationen ”minst lika bra som” är transitiv visar det sig efter ytterligare upprepningar att U₁₀₀ är minst lika bra som U₁₀₀₀. Detta är paradoxalt eftersom de törstande faktiskt skulle uppleva skillnad i välbefinnande mellan U₁₀₀ och U₁₀₀₀. Salwén menar att ”det rimligaste att lösa paradoxen ovan är kanske att acceptera att det finns omärkbara skillnader i lidande och att hävda att sådana skillnader har moralisk relevans”.

Denna slutsats förefaller rimlig och har som Salwén påpekar en ”uppenbar relevans för många miljöproblem”. Det går därmed att motivera exempelvis varför man bör åka kommunalt till jobbet snarare än att ta sin egen bil. För att uttrycka det som Salwén:

Det är kanske något bekvämare att åka bil i stället för kommunalt till jobbet. Men bilåkandet har negativa effekter. Dessa effekter påverkar ett stort antal människor negativt, om än omärkbart. Det är då rimligt att tro att den sammanlagda försämringen är större än den bekvämlighetsvinst jag gör. (s. 52)

Boken lyfter också fram ett flertal befolkningsetiska frågor och deras konsekvenser för olika normativa teorier. Salwén konstaterar att ”när vi väljer mellan olika reformer, som bindande klimatavtal, så väljer vi vilka som kommer leva”. Det är naturligtvis sant: ett politiskt beslut kan påverka människors levnadsmönster till den grad att de individer som föds är helt andra än de som hade blivit födda utan beslutet. Salwén menar att detta medför ett problem för rättighetsetiken som säger att vi har ”skyldighet att förbättra en annan människas situation bara om vi

tidigare har försatt människan i ett sämre läge än tidigare”. Miljöförstöringen försämrar inte situationen för någon individ då individen inte blivit född utan miljöförstöringen. Hur kan då miljöförstöring kränka framtida generationers rättigheter?

Även utilitarismen diskuteras i befolkningsetisk kontext, ”kan en minskning av den genomsnittliga välfärdsnivån kompenseras av att det är fler som lever på den lägre nivån?” Svaret på frågan beror enligt Salwén på huruvida vi bör maximera den totala eller den genomsnittliga lyckan. Han menar dock att ”såväl den totala som den genomsnittliga utilitarismen är problematiska”. Han hänvisar till vad Derek Parfit kallar den motbjudande slutsatsen: att den totala utilitarismen föredrar en värld med ett enormt antal människor som lever liv som knappt är värda att leva framför en värld med lyckligare och färre invånare. Den genomsnittliga utilitarismen menar han också har problem då den skulle föredra en värld där Adam och Eva lever överlyckliga ensamma framför en värld där Adam och Eva lever lika lyckliga fast tillsammans med ett stort antal lite mindre lyckliga individer.

Salwén diskuterar också vad som bör ges moralisk status. Han verkar mena att det inte finns någon ”moraliskt relevant egenskap som plockar ut alla och enbart människor”, utifrån detta skriver han:

Ett radikalt men föga lockande förslag är att acceptera att inte heller (alla) människor förtjänar att beaktas ur ett moraliskt perspektiv. Betydligt rimligare är det att acceptera att i alla fall vissa djur har moralisk status. (s. 87)

Växters och mikroorganismers moraliska status diskuteras i samband med Paul Taylors biocentrism som säger att det är fel att döda eller skada alla levande organismer. Salwén menar att denna princip är orimlig, bland annat eftersom den implicerar att vi begår ett allvarligt moraliskt fel exempelvis när vi snyter oss (vilket resulterar i att ett stort antal mikroorganismer dör).

Andra uppfattningar om vad som har moralisk status tas upp vid diskussionen av landetiken och djupekologin. Salwén tycks mena att landetiken och djupekologin är oprecist formulerade, vilket kan vara ett skäl till att hans eget ställningstagande inte kommer fram lika tydligt när han diskuterar dem. Den som är intresserad av huruvida ekosystem och arter har ett intrinsiskt värde har dock mycket att vinna på att läsa denna del som mycket tydligt beskriver argumenten för och emot.

I slutet av boken betraktas miljöetiken ur ett mer praktiskt perspektiv. En fråga som diskuteras är huruvida malaysiska regeringen bör bygga en kraftstation på Borneo. I det fallet menar Salwén att alla teorier som han tagit i beaktande ger ungefär samma svar. Han verkar också mena att detta är en generell tendens inom miljöfrågor:

Även om de teorier som vi har diskuterat i den här boken ger olika svar på *varför* en handling är fel eller *varför* en viss åtgärd bör utföras, så är de ofta överens om att handlingen är fel och att åtgärden bör vidtas. (s. 169)

Detta är säkert sant, men jag är övertygad om att det finns praktiska miljöfrågor där teorierna inte är överens om att en handling är fel, boken hade nog tjänat på att ta upp dessa. Eftersom boken delvis riktar sig till en "intresserad allmänhet" kan de teoretiska resonemangen kännas överflödiga om de inte tillämpas på praktiska exempel.

Detta är dock bara en liten invändning, överlag är boken en mycket bra introduktion till miljöetiken och den uppfyller syftet att "presentera, systematisera och diskutera" några förslag på lösningar till miljöproblemen.

GUSTAV ALEXANDRIE

Soldater

Sönke Neitzel och Harald Welzer. Översättning: Svenja Hums
Brombergs, 2013. 460 s. ISBN 978-91-7337-372-2

Under senare år har vad som brukar kallas situationistisk psykologi blivit allmänt uppmärksammat. Vi har blivit vana att höra att man kan förvänta sig i stort sett vad som helst av vem som helst, även rena illgärningar, om situationen är sådan att den gör ett visst – ohyggligt – betedande till ett naturligt svar på vad situationen kräver. Också människor som anser att det är fel att döda kan t.ex. göra det, om de deltar i ett experiment där ledaren för experimentet säger sig ta hela ansvaret för vad de gör. Det brukar sägas vara lärdomen av Milgrams berömda lyd-nadsexperiment. I detta fick försökspersoner, som trodde att de ingick i ett pedagogiskt experiment avsett att utvärdera om bestraffning kunde förbättra inlärningen, ge vad de trodde var elektriska stötar till en individ i rummet intill. Detta påstods vara "straffet" för att personen i rummet intill misslyckats med att lösa sin uppgift. I ett av försöken gav en majoritet vad de trodde var dödliga stötar till försökspersonen i rummet intill! Till Milgrams experiment har fogats exempel där den som är på gott humör hjälper människor i nöd, den som är på dåligt humör (p.g.a. av utebliven växel i en telefonkiosk) inte hjälper till. Den som har bråttom att hålla ett föredrag om den barmhärtige samariten hastar förbi en nödlidande på gatan medan den som har gott om tid stannar och hjälper till, osv. Ännu ett i raden av arbeten, som bygger på och vill illustrera och kanske också understödja den situationistiska